

УДК 349.6;341.1; 340.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.47>

АРХІТЕКТОНІКА МЕХАНІЗМУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКИДІВ РЕЧОВИН У ПОВЕРХНЕВІ ВОДИ

Уberman В.І.,
*кандидат технічних наук,
провідний науковий співробітник
лабораторії формування та регулювання якості вод,
Науково-дослідна установа
«Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»
Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України
ORCID: 0000-0002-2807-7937
e-mail: vlad.uberman@gmail.com*

Васьковець Л.А.,
*кандидат біологічних наук, професор,
професор кафедри безпеки праці та навколишнього середовища.
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
ORCID: 0000-0002-7373-7113
e-mail: ludmilavaskovets2@gmail.com*

Уberman В.І., Васьковець Л.А. Архітекtonіка механізму сучасного українського правового регулювання скидів речовин у поверхневі води.

У статті досліджуються особливості загальної побудови (структури) та складу інструментів сучасного українського правового механізму регулювання викидів (скидів) речовин у поверхневі води з точкових джерел. Правове регулювання надходження забруднювальних речовин у довкілля та, зокрема боротьба з речовинним забрудненням вод, є пріоритетними напрямками державної екологічної політики й здійснюються одночасно з наближенням до європейського законодавства у водному секторі. Наразі український правовий механізм регулювання емісії речовин у навколишнє природне середовище перебуває на етапі докорінних реформ, які стосуються відповідної наукової парадигми, поняттєвих і структурних особливостей та правових інструментів. Порівняльно-аналітичним шляхом визначено, що зазначений механізм наразі поєднує в одному комплексі – правові інструменти української версії Директиви про промислові викиди 2010/75/ЄС, частину Директиви 2000/60/ЄС про встановлення рамок заходів Спільноти в галузі водної політики, гармонізовану з Водним кодексом України, та залишки застарілого українського механізму правового регулювання скидання забруднювальних речовин зі зворотною водою. Така структура механізму правового регулювання викидів (скидів) речовин у поверхневі водні об'єкти робить наближення українського водного законодавства до вимог законодавства ЄС в частині якості поверхневих вод однією з найважчих проблем гармонізації усього українського екологічного законодавства до *the EU environmental acquis* і ускладнює дозвільний режим водокористування. Розглянуто структурні особливості та інструменти трьох головних компонентів сучасного правового механізму регулювання, виявлено існування неузгодженостей між ними та проблеми, які можуть перешкоджати господарській діяльності водокористувачів та правозастосуванню у цій сфері. Зроблено висновок, що зазначений механізм, його архітекtonіка та інструменти створюють ризики порушень законодавства, передумови виникнення випадків екологічних негараздів та проявів корупції у дозвільній діяльності. Наголошується на необхідності скорішого реформування зазначеного інституту правового регулювання. Окреслюються першочергові завдання реформування, головним з яких є позбавлення застарілого еколого-правового

принципу, що буде сприяти адаптації сфери водокористування до вимог сталого розвитку в повоєнний період.

Ключові слова: водне законодавство України, екологічне законодавство ЄС, регулювання якості вод, забруднення поверхневих вод, скидання забруднювальних речовин, методи нормування скидання.

Uberman V.I., Vaskovetz L.A. The architecture of the mechanism of modern Ukrainian legal regulation of discharges of substances into surface waters.

The article examines the features of the general structure and composition of instruments of the modern Ukrainian legal mechanism for regulating emissions (discharges) of substances into surface waters from point sources. Legal regulation of the entry of pollutants into the environment and, in particular, the fight against contaminants in water are priority areas of state environmental policy and are carried out simultaneously with the approximation to European legislation in the water sector. Currently, the Ukrainian legal mechanism for regulating emissions of substances into the environment is at the stage of fundamental reforms, which concern the relevant scientific paradigm, conceptual and structural features, and legal instruments. It was determined by comparative and analytically, that the specified mechanism currently combines in one complex – the legal instruments of the Ukrainian version of the Industrial Emissions Directive 2010/75/EU, from the part of Directive 2000/60/EU establishing a framework for Community measures in the field of water policy, harmonized with the Water Code of Ukraine, and the remnants of the founded near 40 years ago Ukrainian mechanism for legal regulation of discharges of pollutants with return water. Such a structure of the mechanism for legal regulation of emissions (discharges) of substances into surface water bodies makes the approximation of Ukrainian water legislation to the requirements of EU legislation in quality of surface water quality as one of the most difficult problems of harmonizing all Ukrainian environmental legislation with *the EU environmental acquis* and complicates the permitting regime for water use. The structural features and instruments of the three main components of the modern legal regulatory mechanism are considered, and the existence of inconsistencies between them and problems that may hinder the economic activities of water users and law enforcement in this area are revealed. It is concluded that the specified mechanism, its architecture and tools create risks of violations of the legislation, prerequisites for the emergence of cases of environmental problems and for manifestations of corruption in permitting activities. The need for the earliest possible reform of the specified legal regulation institution is emphasized. The priority tasks of reform are outlined. The main one of these is getting rid of the outdated ecological and legal principle, which will contribute to the adaptation of the water use sector to the requirements of sustainable development in the post-war period.

Key words: water legislation of Ukraine, EU environmental legislation, water quality regulation, surface water pollution, regulation of pollutant discharges, regulation methods by standards.

Постановка проблеми. Правове регулювання надходження речовин (Р) взагалі та зокрема забруднювальних речовин (ЗР) з техногенних джерел у природні середовища (атмосферне повітря, води, землі та ґрунти), забезпечення належного якісного стану цих середовищ та умов екологічної безпеки, у т. ч. боротьба із речовинним забрудненням, протягом багатьох років залишається одним з важливих напрямків української державної екологічної політики [1]. Рух у цьому напрямку відбувається одночасно з наближенням до європейського екологічного законодавства, зокрема у водному секторі. Сучасний український правовий механізм регулювання емісії (скидання) забруднювальних речовин (РСЗР) у навколишнє природне середовище перебуває на етапі кардинальних реформ, які стосуються не тільки поняттєвих та структурних особливостей, а й відповідної наукової парадигми. В останні роки попри воєнний стан, бойові дії та необхідність відновлення економіки й господарства Україною зроблено вирішальні кроки наближення до *acquis* ЄС.

У 2024 р. сталися значні законодавчі зміни, які майже одночасно вплинули на два важливих напрямки наближення: промислове забруднення і промислові загрози, якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище. При цьому найбільших законодавчих змін досягнуто у секторі охорони вод. В даній статті на прикладі охорони якості поверхневих вод від забруднення техногенними точковими, стаціонарними джерелами розглядаються загальна структура еколого-правового інструментарію, яким здійснюється реалізація державної екологічної політики екологічної безпеки у цій сфері.

Вимоги та етапи руху у мультисекторному (включаючи водний сектор) першому напрямку визначалися директивним документом [2]. Цей документ передбачає імплементацію Директиви 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 р. про промислове забруднення (Інтегроване запобігання та контроль забруднення) (ІЕД). Після тривалих, складних обговорень та затримок ІЕД було прийнято у 2024 р. у зміненому та скороченому вигляді як Закон України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (ЗУПІЗКПЗ) [3]. Сфера поширення ІЕД обмежується видами діяльності, провадження яких визначено у Додатку до ЗУПІЗКПЗ і фактично стосується найбільш екологічно небезпечних промислових підприємств. Водночас в Україні здійснюється програма переходу до інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом (ІУВРБП) на основі екосистемного підходу [4] з відповідним реформуванням державного управління у сфері охорони вод, яке фактично почало виконуватися з 2017 р. Найважливішим комплексним засобом водного менеджменту та ІУВРБП, який передбачає використання інструментів РСЗР, є план управління річковим басейном (ПУРБ), склад та вимоги до якого визначено у Додатку VII до Водної рамкової директиви ЄС (ВРД) [5]. Третім складником механізму еколого-правового РСЗР залишається не реформований донині й застарілий більш ніж на 40 років попередній український механізм РСЗР, який поширюється на частину водокористувачів, що наразі залишилися поза законодавчим впливом ЗУПІЗКПЗ і змушені здійснювати регулювання за несучасними правовими вимогами. Джерелами останніх є Водний кодекс України [6] та підзаконні нормативно правові акти (ПНПА), що стосуються РСЗР. Тобто, сучасна побудова українського механізму правового РСЗР все ще містить структурні складники, що стосуються промислового забруднення та техногенних загроз, якості води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище, та складники еколого-правового регулювання, успадковані ще з 80-х років минулого століття [7]. Нагальною правовою проблемою охорони вод від речовинного забруднення, слід вважати **законодавче узгодження вимог трьох зазначених структурних складників для здійснення еколого-правового регулювання викидів речовин (РВР) за ЗУПІЗКПЗ з вимогами українського водного законодавства до скидів забруднювальних речовин (РСЗР) з гармонізованими та застарілими елементами.**

Мета дослідження – визначення головних структурних особливостей механізму правового регулювання скидання забруднювальних речовин українського водного законодавства в умовах його переходу від застарілого українського РСЗР, побудованого на принципі «емісія – імісія», до принципу «нульового забруднення» у ІЕД та частково втіленому в ЗУПІЗКПЗ, а також у «комбінований підхід» ВРД екологічного законодавства ЄС.

Стан опрацювання проблематики. Зважаючи на новизну, проблема дослідження базових структурних особливостей загального секторного механізму РВ(СЗ)Р в умовах одночасного існування трьох складників правової боротьби з техногенним надходженням речовин з точкових стаціонарних джерел у поверхневій воді – РВР за ЗУПІЗКПЗ, РСЗР за ВКУ і ПНПА з гармонізованою до ВРД та застарілою частинами, – ще не отримала належної уваги й не має результатів юридичної практики. Хоча взаємозв'язок між ІДД та ВРД є достатньо відомим, але його конкретні виявлення, зокрема на рівні еколого-правових інститутів, залишаються недослідженими. Особливості застосування ІДД розглядалися та спрямовувалися на боротьбу із ЗР в їх джерелах («нульове забруднення») [8] і не торкалися регулювання скидів у воду за «комбінованим підходом» ВРД (Art. 10(3)).

В одному з перших українських досліджень головного законодавчого інструменту Директиви 2010/75/ЄС – інтегрованого довкілцевого дозволу (ІДД), і досвіду його використання у Польщі, виконаному відомою вченою Кобецькою Н.Р. [9], вперше поставлено і розглянуто питання щодо співвідношення ІДД, який містить загальні вимоги до викиду Р за ЗУПІЗКПЗ, з окремими секторальними дозвільними документами щодо викидів Р у різні середовища, зокрема у водне. За українським водним законодавством скидання ЗР у водні об'єкти (ВО) за ст. 42 ВКУ належить до спеціального водокористування і здійснюється за дозволом (ДСВ), в документації якого наводяться характеристики РСЗР. З іншого боку відповідно до ст. 48 та ст. 49 ВКУ у Додатку до Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» [10] під номером 70 наразі зазначено «Дозвіл на спеціальне водокористування», який не скасовується. У п. 8 ст. 29 щодо переліку змін до законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям ЗУПІЗКПЗ скасування ДСВ не передбачено. До складу ДСВ за ч. 6 ст. 49 ВКУ «... додаються: < ... > нормативи гранично допустимого скидання (ГДС) забруднювальних речовин у водні об'єкти зі зворотними водами (з розрахунком на кожний випуск (скид) окремо)». Тобто після набуття чинності ЗУПІЗКПЗ одночасно будуть діяти два дозволи:

ДСВ та ІДД. Це означає, що паралельно з інтегрованим регулюванням скидів може здійснюватися застаріле РСЗР як складник спеціального водокористування. Кожний з цих видів регулювань крім дозволу має власну сукупність правових регулювальних інструментів нижчого рівня. Слід зазначити, що за об'єктними екологічними ознаками у цьому випадку регулювальний поділ між ІЕД та ВКУ (з гармонізованими елементами ВРД та з відповідними ПНПА) здійснюється за вимогами впливу на джерела викидів (скидів) та за вимогами до стану природного середовища, що підтверджується рубрикацією документа [11].

З іншого боку існує тісний еколого-правовий зв'язок між інструментами РВЗ в ІЕД та РСЗР у ВКУ. Цей зв'язок досліджувався міжнародною правовою організацією «The European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law (IMPEL)» у проєкті «Linking the Water Framework Directive and the IPPC Directive», третя фаза якого стосувалася зв'язку ВРД з ІЕД [12]. Про такі зв'язки зазначається у європейських матеріалах для національних суддів ЄС у сфері екологічного права [13]. Теоретичні питання еколого-правового зв'язку ІЕД та WFD, а також нові екологічні проблеми, які виникають у зв'язку з розвитком європейського правового ландшафту щодо вод, різних рівнів регуляторних архітектур вод ЄС розглянуто у статті [14].

Виконаний аналіз свідчить, що *здійснене впровадження європейського підходу до регулювання промислового забруднення створює у сучасному українському водному законодавстві складну архітектуру правового РСЗР зі зв'язками між мультисекторальною та моносекторальною компонентами, що здатне викликати значні проблеми у водокористувачів та у правозастосовній діяльності.*

Виклад основного матеріалу. Після набрання ЗУПЗКПЗ чинності у повному обсязі з 8.08.2025 р. сучасне водне законодавство України в частині підінституту РСЗР фактично буде включати три головних складові, одна з яких наразі є нереформованою і не зміненою частиною українського водного законодавства та має принципову відмінність від двох інших, пов'язаних із законодавством ЄС. Слід зазначити, що за вимогами ЗУПЗКПЗ (ч. 1, ч. 3 ст. 1 ЗУПЗКПЗ) термін «викид» включає «скид», але предмет даної статті стосується лише водного середовища, тому абревіатура РСЗР у подальшому тексті не змінюється. Встановлений ЗУПЗКПВ правовий механізм регулювання викидів стосується певних найбільш екологічно небезпечних видів діяльності та «промислової діяльності», наведених у цьому законі.

Базовий складник сучасної структури РСЗР визначається ЗУПЗКПЗ, тобто українською версією ІЕД, головним правовим інструментом якої є «інтегрований довкіллевий дозвіл» (ІДД) (ст. 3 ІЕД). ІДД здійснює кінцеву дозвільну функцію і містить усі регульовані умови дозволеної діяльності певної установи. Інші правові інструменти, які забезпечують здійснення цієї функції мають нижчий рівень. ІДД ґрунтується на «висновках найкращих доступних технологій та методів управління» (ВНДТМУ). Критеріями (ст. 12 ІЕД), для визначення ВНДТМУ є особливості виробничої діяльності установи, з якої здійснюється скид, зовнішні вимоги до неї та до її діяльності. Для цілей даної статті можна вважати, що ІДД та ВНДТМУ належать до категорії правових інструментів (КПІ), що є загальнозаборонними. Найголовнішим операційним правовим інструментом (ОІ) реалізації РСЗР за ІЕД є «гранично допустимий викид» (ГДВ), тобто показник, визначення та лімітувальний зміст якого наведено у ст. 1 ЗУПЗКПЗ, а його еколого-виробничу інтерпретація, походження, регулювальне призначення та використання – у ст. 11 ІЕД. Показники ГДВ за своїм значенням посідають перше місце серед умов ІДД (ч. 6 ст. 10 ІЕД). Певним заміном ГДВ у випадку їх відсутності є «екологічні нормативи» (ЕН), визначені у ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15], а у випадку водного середовища – «екологічний норматив якості води» у ст. 37 Водного кодексу України (ВКУ).

На шляху наближення до *acquis* ЄС в Україні у 2024 р. крім згаданого вище ЗУПЗКПЗ для головних річкових басейнів Кабінетом Міністрів України затверджено ПУРБ на 2025–2030 роки та створено подібні європейським класифікації масивів поверхневих вод за екологічним та хімічним станом. Серед заходів реалізація ПУРБ за ВРД (п. 7.5 Додаток VII) передбачено здійснення засобів регулювань, «ухваленого для скидів із точкових джерел та іншої діяльності, що має вплив на стан води відповідно до положень статті 11(3)(g)» [16]. Своєю чергою у ст. 11(3) йдеться про «Базові інструменти» – це мінімальні вимоги, що їх необхідно дотримуватися, до яких належать: <...> (g) для точкових джерел скидів, здатних спричинити забруднення, вимога щодо попереднього регулювання, як-от заборони щодо потрапляння забрудників у воду, або щодо попереднього отримання дозволу, або реєстрації на основі загальних зобов'язальних правил, що встановлюють засоби *регулювання* [термін «контролю»

замінено авторами: В.У., Л.В.] скидів для відповідних забрудників, включно із засобами контролю відповідно до статей 10 та 16. Такі засоби **регулювання** [терміну «контролю» замінено авторами: В.У., Л.В.] необхідно періодично переглядати та, якщо необхідно, оновлювати». Тобто РСЗР належить до базових інструментів ВРД.

Другий складник механізму РСЗР стосується лише водного середовища і визначається європейською WFD. Враховуючи вплив цієї директиви на водну політику одним із важливих юридичних питань є статус та якість українського перекладу цього документа [16], який має скорочену назву ВРД. Лише 20.03.2025 р. зазначений переклад було затверджено рішенням урядового органу, але навіть після цього на перекладі залишився спеціальний напис щодо його використання («суто засобом документування»). Тому реалізація європейських вимог у внутрішніх українських нормативно-правових актах, зокрема щодо РСЗР, супроводжується певними проблемами. Виконання з 2025 р. ПУРБ для всіх річкових басейнів України є неможливим без створення законодавчих підстав, засобів та методичних інструментів реалізації РСЗР, адаптованих до законодавства ЄС. Українська реалізація ІУВРБП вимагає першочергового визначення необхідних змін чинного українського РСЗР з точкових джерел у поверхневій воді задля його наближення до європейського відповідника, а також створення належних методичних засобів РСЗР.

У структурі ВРД, яка є головним джерелом загальних правових вимог до усього водного сектора, безпосередньо регулюванню скидів ЗР присвячена ст. 10, в якій викладено вимоги щодо «комбінованого підходу до точкових та дифузних джерел». Для такого підходу використовується скорочення КП, а дифузні джерела у даній статті не розглядаються. Правовий зміст КП чітко викладено у преамб. (40) ВРД: «...із застосуванням контролю забруднення у джерелі його виникнення шляхом встановлення значень гранично допустимих скидів та стандартів якості довкілля», а посилальне визначення – у ст. 2(36) ВРД: «комбінований підхід» означає контроль скидів та викидів у поверхневій воді відповідно до підходу, визначеного у статті 10». Український переклад базового терміну «*emission controls*» як «контроль» не можна визнати коректним, бо він не відповідає ані контексту, ані англomовним словниковим тлумаченням, ані ст. 2(41) ВРД. На наш погляд, цілком адекватним перекладом є термін «регулювання», який збігається з терміном, використаним у першому перекладі WFD професора В. Лозанського у 2006 р. [17].

Структуру РСЗР для водного середовища, на якій ґрунтується європейський КП, можна вважати такою, що належить до **загальнозаборонних правових інструментів** (КПВІ). **Операційні інструменти** щодо поводження з точковими джерелами викладено у ст. 10(2) ВРД: (а) **засоби регулювання скидів, що ґрунтуються на найкращих доступних техніках** (НДТ), або (б) відповідні значення гранично допустимих скидів (ГДСНДТ). Далі у той самій статті 10(3) окремо визначено два додаткових ОІ: екологічні цілі (ЕЦ) або стандарт якості довкілля (СЯД), використання яких у ст. 10(3) визначено доволі широко: «Якщо цілі якості або стандарт якості, <...> вимагають більш суворих умов, ніж умови, які будуть результатом застосування параграфу 2, необхідно застосовувати відповідно більш суворі засоби контролю скидів».

Умови застосування двох останніх інструментів ЕЦ та СЯД щодо точкових джерел встановлено у «*Directive 2008/105/EC on environmental quality standards in the field of water policy*» [18], яка за [11] належить до сфери впровадження водної політики і підлягає імплементації в систему українського законодавства, [19, с. 114]. Цією директивою визначено особливий порядок використання інструменту СЯД, який ґрунтується на наступному положенні: «Поблизу скидів з точкових джерел концентрації забруднюючих речовин зазвичай вищі, ніж концентрації у навколишній воді. Тому держави-члени повинні мати можливість використовувати зони змішування, якщо вони не впливають на відповідність решти масиву поверхневої води відповідним екологічним стандартам». При цьому допускається відступ від вимоги дотримання СЯД на всій довжині масиву води. Зазначений відступ відрізняє РСЗР за ВРД від ЗУПІЗКПЗ, виключенням є зона змішування (ЗЗ). Виходячи із зазначеного положення *Directive 2008/105/EC* містить «*Art. 4 Mixing Zones*» («ст. 4 Зони змішування»), за якою для категорії пріоритетних ЗР встановлено значення СЯД, які не повинні перевищуватися поза межами поширення ЗЗ. Отже, зазначеним видом РСЗР створюється новий **КПВІ – категорія пріоритетних ЗР** (ПЗР) та новий **ОІ – зона змішування** (ЗЗ). За структурною організацією РСЗР ці інструменти слід вважати нижчими рівнями інструментів механізму РСЗР за WFD.

Третій складник загальної структури механізму РСЗР поширюється на види діяльності, які не входять до сфери ЗУПІЗКПЗ, а визначається ВКУ та ПНПА. На відміну від ЗУПІЗКПЗ вимоги ВКУ поширюються на скидання різних за генезою категорій зворотної води у вигляді стічної, шахт-

ної, кар'єрної чи дренажної, відведеної із забудованої території, при спеціальному водокористуванні [6, ст. 1, ч. 1 ст. 48], а також на всі речовини [6, ст. 42]. Головними джерелами правових вимог для цього складника є ВКУ, науково і методологічно застарілі: Порядок [20], Правила [21], Правила М [22], а розроблення регулювальних нормативів здійснюється за галузевим рекомендаційним документом Методичні рекомендації (МР) [23]. Особливості донині чинного українського РСЗР та напрями його змін розглянуто у статті [7], а використання для регулювання скидання ПЗР – у [24].

За ст. 41 ВКУ регулювання скидання у водні об'єкти речовин здійснюється шляхом встановлення нормативів в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, види яких визначено у ст. 35 ВКУ. До таких нормативів належать: 1) нормативи екологічної безпеки (НЕБ) водокористування, серед яких найважливішими є гранично допустимі концентрації (ГДК) та допустимі концентрації (ДК), екологічний норматив якості води масивів поверхневих вод (НЕЯ); 2) нормативи гранично допустимого скидання (ГДС) забруднювальних речовин, галузеві технологічні нормативи (ГТН) утворення речовин, що скидаються у водні об'єкти. Законодавчо визначені і встановлені нормативи виду 1) утворюють операційні цільові інструменти якості води, а нормативи виду 2) – операційні інструменти поводження з точковими джерелами ЗР. За ст. 1 та ст. 38 ВКУ, п. 8 Правил та п. II документа МР [23] до важливих операційних інструментів нижчого рівня, які характеризують властивості водного об'єкта і застосовуються для розрахункового визначення нормативів виду 2), належать показники виду 3) – «поперечний перетин водотоку, в якому здійснюється контроль за якістю вод», або «контрольні точки» для внутрішніх морських вод і територіального моря України [24]. Нормативи виду 2) можуть визначатися розрахунковими методами двома шляхами: із застосуванням «басейнового принципу визначення» (головний вид розрахунків) та «без застосування басейнового принципу» (в окремих випадках) [23, р. IV п. 18]. У попередніх дослідженнях авторів даної статті виявлено, що «басейновий принцип визначення» не відповідає сучасному водному законодавству [7]. Тобто розрахункове визначення слід здійснювати «без застосування басейнового принципу» розрахунків нормативів впливу.

З викладеного випливає, що наразі важлива частина сучасного українського правового регулювання спеціального водокористування в частині скидання ЗР є дуже ускладненою. Архітектура (структура, система або організація) механізму правового РСЗР у поверхневі водні об'єкти включає три головних складника, які ґрунтуються на різних еколого-правових принципах. **Першим складником** слід визнати ЗУПЗКПЗ, який є українською версією європейської Directive 2010/75/EU (скорочено IED) і реалізує принцип «нульового забруднення». Інструментальна структура першої складової механізму правового РСЗР, яка стосується ЗУПЗКПЗ, схематично зображена на рис. 1.

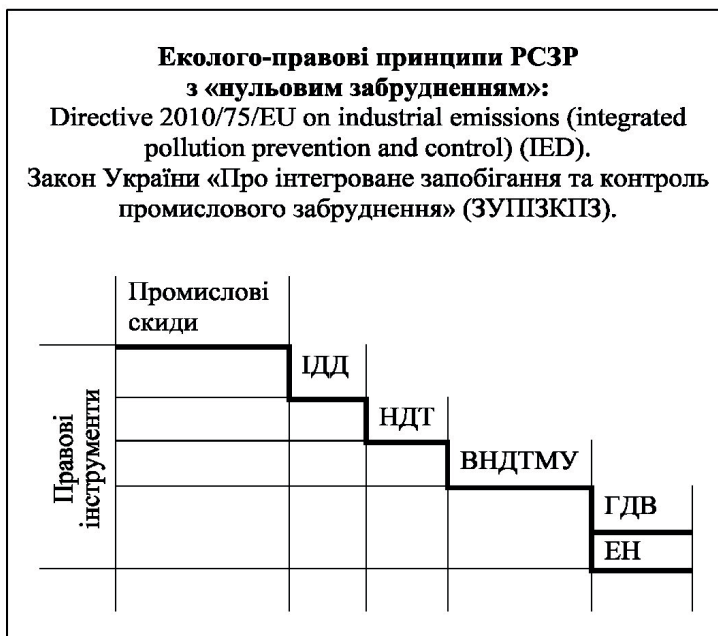

Рис. 1. Інструментальний склад і структура еколого-правового регулювання скидання забруднювальних речовин за ЗУПЗКПЗ: пояснення та аббревіатури у тексті.

Другий складник при виконанні ПУБР спрямований на дотримання вимог ВРД та реалізацію т. зв. «комбінованого підходу». Відповідна інструментальна структура схематично зображена на рис. 2. Слід зазначити, що «комбінований підхід» має принципову відмінність від «нульового забруднення», яка стосується регулювання скиду т. зв. ПЗР. Перелік цих ПЗР, а також відповідні СЯД, визначено у Directive 2008/105/EC on environmental quality standards in the field of water policy та доповнено Directive 2013/39/EU as regards priority substances in the field of water policy. У певних випадках РСЗР для ПЗР здійснюється з додатковим використанням властивостей ділянок водних об'єктів безпосередньо біля скидів, тобто ЗЗ. Схематичне зображення інструментальної структури другого складника наведено на рис. 2.

Третій складник стосується установок, які не визначено у ЗУПІЗКПЗ або які не бажають отримувати ІДД. На скиди ЗР з таких установок поширюються вимоги чинного ВКУ, а регулювання здійснюється за застарілим принципом «емісія – імісія». При такому регулюванні у всіх випадках використовуються властивості ЗЗ. Інструментальний склад, структура і особливості еколого-правового регулювання за цим принципом викладено у статті [7].

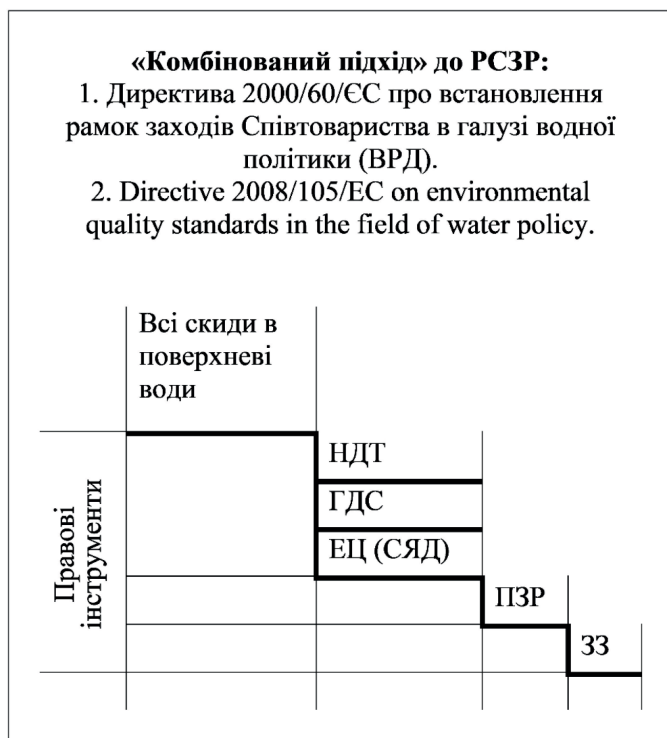

Рис. 2. Інструментальний склад і структура еколого-правового регулювання скидання забруднювальних речовин за «комбінованим підходом» ВРД: пояснення та аббревіатури у тексті.

Аналізуючи зазначені структури можна констатувати, що навіть деякі з інструментів, що мають однакові або подібні назви (та аббревіатури) у двох структурах, є істотно відмінними за їх еколого-правовим призначенням та змістом. Найзначнішими є відмінності від європейських правових інструментів у третього структурного складника включаючи ЗЗ.

Висновки. Реалізація прийнятого у 2024 р. ЗУПІЗКПЗ, виконання затверджених у 2024 р. ПУРБ (за водним менеджментом ЄС) та дотримання екологічних нормативів якості води (за європейськими вимогами), які здійснюється в умовах воєнного стану та економічної скрути України, вимагають прискорених змін у водному законодавстві. На шляху до таких змін у сучасному законодавстві стосовно підінституту РСЗР тимчасово створився правовий механізм, який включає три достатньо різних структурних складники. Вони ґрунтуються на різних еколого-правових принципах, які створюють екологічно логічну послідовність: «нульове забруднення» [25], «комбінований підхід» до РСЗР, застарілий принцип «емісія – імісія». Перший складник має 5 інструментів РСЗР, структурно організованих як наведено на рис. 1. Другий складник включає

6 таких інструментів, рис. 2. Третій застарілий складник, який належить не реформованій досі частині українського водного законодавства, базується на системі нормативів ГДК, ДК, ЕНЯВ, ГДС, ГТН та на властивостях водного об'єкта у ЗЗ, а також на дозволенні тимчасових відхилень від зазначених нормативів. У подальших ПНПА до ІЕД особливої уваги потребує конкретизація зв'язку обрання одного із зазначених принципів з характеристиками водного об'єкта та класифікаційною типоспецифічністю масивів води, які приймають скиди ЗР. Складна архітектура правового механізму створює ризики порушень законодавства, екологічних негараздів, свавілля та корупційних проявів й вимагає негайного реформування.

Першочерговими завданнями спрощення та поліпшення правового РСЗР є законодавче визначення у ВКУ поділу ЗР на європейські категорії за ВРД: основні ЗР, пріоритетні ЗР (включаючи небезпечні) та специфічні (або басейнові) ЗР. Одночасно слід позбутися застарілого еколого-правового принципу «емісія – імісія» та його реалізації у нормах водного законодавства, перейти на європейський «комбінований підхід» до РСЗР. Саме «нульове забруднення» з боку найбільш екологічно небезпечних водокористувачів та КП ЄС для решти водокористувачів слід вважати адекватними вимогам РСЗР в умовах сталого розвитку, воєнного часу та післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Затв. Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
2. Концепція реалізації державної політики у сфері промислового забруднення. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
3. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення: Закон України № 3855-IX від 16 липня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
4. Суєтнов Є.П. Закон про відновлення природи як приклад впровадження екосистемного підходу в екологічне право Європейського Союзу. 2025. *Проблеми законності*. Вип. 16. С. 114–132. URL: DOI <https://doi.org/10.21564/2414-990X.168.325506> (дата звернення: 13.06.2025).
5. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj> (дата звернення: 13.06.2025).
6. Водний кодекс України: від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. *БВР*. 1995. № 24. Станом на 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
7. Уberman В., Васьковець Л. Європейська водоохоронна парадигма в українському правовому регулюванні скидання забруднювальних речовин у поверхневі води. *Law. State. Technology*. 2025. № 1. С. 15–23. DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2025-1-3> (дата звернення: 13.06.2025).
8. André Conrad and others. The Zero Pollution Action Plan as a chance for a cross-regulatory approach to pollution prevention and reduction. *Scientific Opinion Paper*. Sept. 2021 (ch. 4.2). URL: https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/1410/publikationen/20210909_sciopar_zpa-aktionsplan_final.pdf (дата звернення: 13.06.2025).
9. Nadiia Kobetska. The integrated environmental permit: requirements of EU legislation, practice of its implementation in Poland, prospects for Ukraine. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2018. Vol. 5. No. 2, pp. 33–44. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.5.2.33-44> (дата звернення: 13.06.2025).
10. Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності: Закон України № 3392-VI від 19 травня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3392-17#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
11. Інформаційна довідка щодо вимог Європейського Союзу у сфері якості води, водної політики та відновлення навколишнього середовища до кандидата на вступ до ЄС та повноправного члена-держави ЄС. Дослідницька служба Верховної Ради України. Опубл. 19 лю-

- того 2024. № 948. <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32831.pdf> (дата звернення: 13.06.2025).
12. IMPEL Project. Linking the Water Framework Directive and the IPPC Directive. Report of Phase 3 of the Project. November 2013. Institute for European Environmental Policy. URL: <https://www.impel.eu/contents/libraryfile/phase%203%20report%20with%20annex.pdf> (дата звернення: 13.06.2025).
13. Menno Verheij. 2017. European water management. Legal framework. In: «How to handle court proceedings invoking non-compliance with EU water law», 05 – 07 April 2017, Warsaw (Poland). URL: https://www.era-comm.eu/EU_water_law/stand_alone/videos/02_Verheij/index.html (дата звернення: 13.06.2025).
14. Tiina Paloniitty, Susanna Kaavi, Li Yuan. Regulating Industrial Emissions, Water Management or Aquatic Biodiversity? Navigating the Evolving European Legal Landscape on Waters. 2024. *European Energy and Environmental Law Review*. Volume 33, Issue 2. P. 70–83. URL: <https://doi.org/10.54648/eelr2024004> (дата звернення: 13.06.2025).
15. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 року. № 1264-XII: станом на 08.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
16. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року: станом на 31.10.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення: 13.06.2025).
17. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/EC. Основні терміни та їх визначення. EU Water Framework Directive 2000/60/EC. Definitions of Main Terms. Київ 2006. 244 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1527562/> (дата звернення: 13.06.2025).
18. Directive 2008/105/EC on environmental quality standards in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0105> (дата звернення: 13.06.2025).
19. Черкашина М.К. Правова політика Європейського Союзу у сфері охорони та раціонального використання вод, *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 109–117. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.138.108939> (дата звернення: 13.06.2025).
20. Про затвердження Порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та перелік забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 1996 р. № 1100 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
21. Правила охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1999 р. № 465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
22. Правила охорони внутрішніх морських вод і територіального моря України від забруднення та засмічення. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 р. № 269 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 431). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.06.2025).
23. Методичні рекомендації з розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 5 березня 2021 року № 173. URL: <https://merg.gov.ua/files/docs/nakazy/2021/173%20%D0%BD.pdf> (дата звернення: 13.06.2025).
24. Уberman В.І., Васьковець Л.А. Принципи і механізми європейського й українського правового регулювання скидання пріоритетних забруднювальних речовин. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024, Том 35 (74), № 3. С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.3/13> (дата звернення: 13.06.2025).
25. Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions. Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: «Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil». URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0400&qid=1623311742827> (дата звернення: 13.06.2025).